
КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.13

І.І. Войтович

кандидат юридичних наук,
суддя Херсонського окружного
адміністративного суду

ПОРЯДОК ПОДАННЯ КЛОПОТАННЯ ПРО АРЕШТ МАЙНА, ЙОГО РОЗГЛЯДУ І ВИРІШЕННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, СУДОМ

Постановка проблеми. Одним із заходів забезпечення кримінального провадження є арешт майна, який полягає у тимчасовому позбавленні підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно за ухвалою слідчого судді або суду до скасування арешту майна у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, а також може передбачати заборону для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи, у володінні якої перебуває майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його (ч. 1 ст. 170 КПК України). Виходячи з необхідності забезпечення дієвості арешту майна, законодавець закріплює у нормах кримінального процесуального закону порядок застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження, у структурі якого доцільно виділити три етапи: 1) подання клопотання про арешт майна; 2) розгляд і вирішення цього клопотання слідчим суддею, судом; 3) виконання ухвали про арешт майна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних проблем застосування арешту майна як заходу

забезпечення кримінального провадження присвячена значна увага як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Так, вказані питання розглядають у своїх працях О. Бондаренко, О. Верхогляд-Герасименко, Р. Герасимов, Ю. Мірошниченко, М. Омеляненко та інші вчені. Проте, порядок подання клопотання про арешт майна, його розгляду і вирішення слідчим суддею, судом розглядаються в юридичній літературі недостатньо повно.

Метою даної статті є дослідження порядку подання клопотання про арешт майна, його розгляду і вирішення слідчим суддею, судом.

Виклад основного матеріалу. Арешт майна може бути застосований слідчим суддею, судом виключно на підставі відповідного клопотання, яке, виходячи зі змісту норми ч. 1 ст. 171 КПК України, подається прокурором, слідчим за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільним позивачем. Аналіз норми ч. 1 ст. 171 КПК України дозволяє стверджувати, що законодавець визначає коло учасників кримінального провадження, які вправі подати слідчому судді, суду клопотання про арешт майна, виходячи з мети застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження. Так, у разі, якщо метою арешту майна виступає забезпечення можливої конфіскації майна, клопотання про його застосування вправі подати прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а у разі, якщо метою цього заходу є забезпечення цивільного позову, клопотання може бути подане прокурором, слідчим за погодженням з прокурором, цивільним позивачем.

Норми ч. ч. 2 і 3 ст. 171 КПК України закріплюють лише вимоги до змісту мотивувальної частини клопотання про арешт майна. Вченими обґрунтовано вказується на доцільність виділення у структурі клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження трьох частин: вступної, мотивувальної та заключної [1, с.270; 2, с.394; 3, с.255]. У повному обсязі така позиція стосується й клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна.

У вступній частині клопотання про арешт майна підлягають вказанню: 1) назва місцевого суду, до якого воно подається; 2) назва клопотання; 3) найменування кримінального провадження та його

реєстраційний номер; 4) відомості про особу, щодо накладення арешту на майно якої подається клопотання (підозрюваного, обвинуваченого, особу, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння) – її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання.

Зміст мотивувальної частини клопотання про арешт майна нормами ч. ч. 2 і 3 ст. 171 КПК України диференціюється залежно від мети застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження.

Так, у мотивувальній частині клопотання слідчого, прокурора про арешт майна, яке подається з метою забезпечення можливої конфіскації майна, повинно бути зазначено: 1) підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна; 2) перелік і види майна, що належить арештувати; 3) документи, що підтверджують право власності на майно, що належить арештувати. Разом з тим, як відзначається у п. 19 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 05.04.2013 р. № 223-558/0/4-13, під час розгляду відповідних клопотань слідчим суддям необхідно враховувати, що такі документи не можуть бути зазначені у клопотанні та надані щодо майна, право власності на яке неможливо підтвердити документально (наприклад, на майно, вилучене з обігу; рухоме майно, що не підлягає державній реєстрації і документи щодо якого відсутні, тощо), а також щодо майна, яке підлягає державній реєстрації, проте всупереч вимогам закону не було зареєстровано. Водночас, відповідну неможливість має бути обґрунтовано у клопотанні, про неї має бути зазначено і в ухвалі. Документи, що підтверджують право власності на майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації і яке було фактично зареєстровано, або копії цих документів, мають зазначатися в клопотанні та обов'язково додаватися до клопотання (наприклад, інформаційна довідка з Державного реєстру прав на нерухоме майно тощо) [4].

У мотивувальній частині клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, іншої особи для забезпечення цивільного позову повинно бути зазначено: 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди. При визначенні вартості майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову, потрібно враховувати, що виходячи з норми ч. 4 ст. 171 КПК України, вона повинна бути співмірною із розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

У заключній частині клопотання про арешт майна вказуються: 1) прохання слідчого, прокурора, цивільного позивача про застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження; 2) прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання особи, щодо накладення арешту на майно якої подається клопотання; 3) перелік і види майна, яке належить арештувати; 4) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, прізвище, ім'я та по батькові цивільного позивача, який подає клопотання, та його підпис; 5) дата та місце складення клопотання.

При цьому ч. ч. 3 і 5 ст. 171 КПК України покладають на слідчого, прокурора додаткові обов'язки: 1) додати оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими він обґрунтовує доводи клопотання; 2) подати клопотання про арешт тимчасово вилученого майна не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Недодержання вимог ст. 171 КПК України призводить до повернення на підставі ухвали слідчого судді, суду, постановленої у порядку ч. 1 ст. 172 КПК України, клопотання про арешт майна прокурору, цивільному позивачу. Так, ч. 3 ст. 172 КПК України передбачає, що слідчий суддя, суд, встановивши, що клопотання про арешт майна подано без додержання вимог ст. 171 КПК України, повертає його прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу. Як свідчать результати дослідження судової практики, повертаючи клопотання про арешт майна, складені з недодержанням ст. 171 КПК України, слідчі судді, суди у мотивувальній частині ухвали чітко вказують на допущені слідчими,

прокурорами, цивільними позивачами порушення вимог кримінального процесуального закону щодо його оформлення. Наприклад, Коростенський міськрайонний суд Житомирської області в ухвалі від 18.11.2013 р. у справі № 279/8023/13-к (кримінальне провадження № 1-кс/279/539/13) вказав, що з огляду на подане клопотання про арешт майна вбачається, що останнє подано без дотримання вимог ст. 171 КПК України, зокрема у ньому: не зазначено перелік майна, що належить арештувати, що унеможлиблює визначення конкретного переліку майна, що належить заарештувати, не надано і не зазначено документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати та унеможлиблює визначення правової підстави для арешту. До клопотання не долучено жодного документу, яким слідчий обґрунтовує свої доводи. Враховуючи вищевикладене та керуючись ст. ст. 170 – 172 КПК України, суд ухвалив повернути клопотання старшого слідчого управління УМВС України в Житомирській області ОСОБА_1 про арешт майна прокурору м. Коростеня Житомирської області для усунення зазначених недоліків [5].

За загальним правилом, визначеним ч. 1 ст. 172 КПК України, клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності – також захисника, законного представника. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання. Водночас, з норми ч. 2 ст. 172 КПК України випливає обмеження щодо інформування підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника про розгляд клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, – таке клопотання може розглядатися без їх повідомлення, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна.

Під час розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають

значення для вирішення питання про арешт майна (ч. 4 ст. 172 КПК України). Коментуючи наведену норму кримінального процесуального закону, вчені вказують, що «аналогічні права має і суд, адже мета застосування цього заходу, процедура ініціації та підстави вирішення питання про арешт майна є однаковими. ... При цьому слідчий суддя, суд не обмежені волевиявленням сторін, а можуть здійснити ці дії за власною ініціативою» [6, с. 375]. Необхідно погодитися позицією О.В. Верхогляд-Герасименко, яка відзначає, що у даному випадку активність суду є повністю виправданою, оскільки створює необхідні умови для забезпечення законності обмеження прав особи, залученої до сфери кримінального провадження [7, с. 74].

Виходячи зі змісту норм ч. ч. 1 і 3 ст. 173 КПК України, за результатами розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя, суд вправі постановляє ухвалу, якою: 1) повністю або частково задовольняє клопотання про арешт майна; 2) відмовляє у задоволенні клопотання про арешт майна.

При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя, суд, відповідно до ч. 2 ст. 173 КПК України, повинен враховувати: 1) правову підставу для арешту майна; 2) достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення; 3) розмір можливої конфіскації майна, можливий розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та цивільного позову; 4) наслідки арешту майна для інших осіб; 5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження.

У разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд на підставі ч. 5 ст. 173 КПК України постановляє ухвалу, в якій зазначає: 1) перелік майна, яке підлягає арешту; 2) підстави застосування арешту майна; 3) перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі; 4) заборону розпоряджатися або користуватися майном у разі її передбачення та вказівку на таке майно; 5) порядок виконання ухвали. Як вказується в юридичній літературі, «у разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд в ухвалі зазначає заборону відчужувати, розпоряджатися або користуватися та вказівку на таке майно» [8, с. 442].

Дослідження судової практики свідчить про те, що суди не завжди

дотримуються вимог ч. 5 ст. 173 КПК України, не наводячи в ухвалі перелік майна, яке підлягає арешту. Так, ухвалою Тульчинського районного суду Вінницької області від 02.04.2014 р. у справі № 148/325/14-к накладено арешт на майно, яке перебуває у власності, ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, проживаючої АДРЕСА_1 [9]. Аналогічне судове рішення постановлене Ямпільським районним судом Сумської області, який ухвалою від 11.06.2014 р. у справі № 590/621/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/590/31/14) задовольнив клопотання потерпілої ОСОБА_4 та її представника ОСОБА_1 про арешт майна, наклавши арешт на все майно ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, зареєстрованого та проживаючого за адресою: АДРЕСА_1 [10]. Проте, така практика не лише не відповідає вимогам норм кримінального процесуального закону, але й може призвести до надмірного обмеження права власності особи на майно.

Задовольнивши клопотання про арешт майна, слідчий суддя, суд, виходячи зі змісту норми ч. 4 ст. 173 КПК України, зобов'язаний застосувати: 1) найменш обтяжливий спосіб арешту майна; 2) такий спосіб арешту майна, який не призведе до зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво позначаються на інтересах інших осіб.

Підстави і наслідки відмови у задоволенні клопотання про арешт майна, а також його часткового задоволення передбачені нормами ч. ч. 1 і 3 ст. 173 КПК України, відповідно до яких: 1) слідчий суддя, суд відмовляють у задоволенні клопотання про арешт майна, якщо особа, що його подала, не доведе необхідність такого арешту; 2) відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна.

Як передбачає ч. 7 ст. 173 КПК України, копія ухвали надсилається слідчому, прокурору, підозрюваному, обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше наступного робочого дня після її постановлення. Як вказується в юридичній літературі, до інших заінтересованих осіб, залежно від обставин кримінального провадження,

можуть належати особи, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння; особи, у яких фактично перебуває майно, на яке накладено арешт; залежно від виду цього майна, на яке накладено арешт – Державне підприємство «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України; Державна автомобільна інспекція МВС України; банківські установи; депозитарій; Державна реєстраційна служба України тощо [6, с. 377].

Висновки. Арешт майна підлягає застосуванню слідчим суддею, судом на підставі клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором, цивільного позивача, яке за своєю правовою природою є процесуальним актом, що містить їх офіційне звернення щодо застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження і виступає юридичною підставою для постановлення слідчим суддею відповідної ухвали. У структурі клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про накладення грошового стягнення необхідно виділяти три частини: вступну, мотивувальну та заключну. Закріплені нормами ч. ч. 2 і 3 ст. 171 КПК України вимоги до змісту мотивувальної частини клопотання про арешт майна носять імперативний характер, у зв'язку з чим їх недодержання призводить до повернення на підставі ухвали слідчого судді, суду, постановленої у порядку ч. 1 ст. 172 КПК України, клопотання про арешт майна прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків.

За результатами розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя, суд вправі постановляє ухвалу, якою: 1) повністю або частково задовольняє клопотання про арешт майна; 2) відмовляє у задоволенні клопотання про арешт майна. При цьому у разі задоволення клопотання слідчий суддя, суд повинен навести підстави застосування арешту майна і чітко визначити перелік майна, яке підлягає арешту, у зв'язку з чим необґрунтованою є практика судів, які накладають арешт на все майно обвинуваченого або особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. У разі часткового задоволення клопотання про арешт майна вказаним особам

негайно повертається частина тимчасово вилученого майна, на яку не накладено арешт, а у разі відмови у задоволенні такого клопотання – все тимчасово вилучене майно.

Література

1. Кримінальний процес: Підручник / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.]; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х.: Право, 2013. – 824 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
3. Ковальчук С.О. Клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення: правова природа, структура, вимоги до змісту та порядок складання / С.О. Ковальчук // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2014. – Вип. № 3. – С. 252-262.
4. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 223-558/0/4-13 від 05.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>.
5. Ухвала Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 18.11.2013 р. у справі № 279/8023/13-к (кримінальне провадження № 1-кк/279/539/13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35487690>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко]. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.
7. Верхогляд-Герасименко О.В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу: Монографія / О.В. Верхогляд-Герасименко. – Х.: Юрайт, 2012. – 216 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; [За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова]. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
9. Ухвала Тульчинського районного суду Вінницької області від 02.04.2014 р. у справі № 148/325/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37997974>.
10. Ухвала Ямпільського районного суду Сумської області від 11.06.2014 р. у справі № 590/621/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/590/31/14) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39171516>.

Анотація

Войтович І.І. Порядок подання клопотання про арешт майна, його розгляду і вирішення слідчим суддею, судом. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню порядку подання, розгляду та вирішення клопотання про арешт майна. На основі результатів аналізу норм кримінального процесуального закону і теоретичних положень досліджується структура вказаного клопотання і вимоги до його змісту. З урахуванням судової практики досліджується коло рішень, які можуть бути прийняті за результатами розгляду та вирішення клопотання про арешт майна.

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, арешт майна, клопотання про арешт майна.

Аннотация

Войтович И.И. Порядок представления ходатайства об аресте имущества, его рассмотрения и разрешения следственным судьей, судом. – Статья.

Статья посвящена исследованию порядка представления, рассмотрения и разрешения ходатайства об аресте имущества. На основании результатов анализа норм уголовного процессуального закона и теоретических положений исследуется структура указанного ходатайства и требования к его содержанию. С учетом судебной практики исследуется круг решений, которые могут быть приняты по результатам рассмотрения и разрешения ходатайства об аресте имущества.

Ключевые слова: меры обеспечения уголовного производства, арест имущества, ходатайство об аресте имущества.

Summary

Voytovych I.I. The Procedure for Filing a Petition about Distrain, its Consideration and Resolution by the Investigating Judge, Court. – Article.

The article is dedicated to the consideration of procedure for filing, consideration and resolution of a petition about distrain. Based on the analysis of rules of the criminal procedural law and theoretical positions the structure of specified petition and the requirements for its content were studied. Considering to judicial practice the range of solutions, that can be taken by the results of consideration and resolution of a petition about distrain investigated.

Key words: measures of providing of criminal proceedings, distrain, petition about distrain.

